

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΤΟΜΟΣ Α

ΕΚΔΟΣΗ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

ΡΕΘΥΜΝΟ 2002

Η γωνιά της λαϊκής παράδοσης στο νηπιαγωγείο: απόψεις των νηπιαγωγών και μεθοδολογικοί προβληματισμοί

Βασίλειος Δ. Οικονομίδης

Εισαγωγή

Η λαϊκή παράδοση αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Ο όρος “λαϊκή παράδοση” περιλαμβάνει τα κληροδοτούμενα από τις προγενέστερες στις μεταγενέστερες γενιές πολιτισμικά στοιχεία που έχουν σχέση με τη συμπεριφορά και τον τρόπο ζωής των κατώτερων κοινωνικών λαϊκών στρωμάτων και, κυρίως, του αγροτικού πληθυσμού. Ιδιαίτερα, μάλιστα, του αγροτικού πληθυσμού που ως πιο συντηρητικός «διατήρησε επί μακρό χρόνο τα παραδεδομένα και από το απώτερο παρελθόν σχήματα ζωής» (Μερακλή, 1990α: 206. Μερακλή, 1990β: 147-148. Μερακλή και Μαυροειδή, 1990: 2842). Στον ευρύτατο χώρο της λαϊκής παράδοσης και του λαϊκού πολιτισμού ανήκουν τα μνημεία του λόγου (δημοτικά τραγούδια, παροιμίες, ξόρκια, μύθοι παραμύθια κ.α.) και οι κατά παραπόδοση πράξεις και ενέργειες του ελληνικού λαού (έθιμα, κοινωνική-οικογενειακή-επαγγελματική οργάνωση, μαντική, μαγεία, αντικείμενα του υλικού λαϊκού βίου κ.α.) (Λουκάτου, 1978: 91 κ.ε.)

Η επαφή με τη λαϊκή παράδοση είναι ιδιαίτερα σημαντική για τους νέους ανθρώπους κάθε λαού, επειδή συμβάλλει στη διαμόρφωση της ταυτότητας του νέου πολίτη μέσα στο σύγχρονο πλαίσιο της πολιτισμικής παγκοσμιοποίησης, όπου είναι ιδιαίτερα έντονη η επίδραση ισχυρών υπερεθνικών παραγόντων (Αυδίκου, 1997: 10). Η επαφή με τα στοιχεία του λαϊκού μας πολιτισμού δίνει ερεθίσματα για νέα πολιτιστική παραγωγή, οξύνει το κριτήριο επιλογής των αξιολογικών ξένων πολιτιστικών προϊόντων εμπλουτίζοντας τις δυνατότητες ποιοτικής εκμετάλλευσης και ενσωμάτωσής τους στη ζωή μας και, κυρίως, μέσα από τη γνώση των συμβολισμών και του τρόπου ζωής παλαιότερων εποχών υποβοηθά την ανάπτυξη της εθνικής μας ταυτότητας. Γι' αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία και αξία η μεθόδευση της επαφής των νέων μελών της κοινωνίας μας με τη λαϊκή παράδοση. Η επαφή αυτή συντελείται κυρίως μέσα από την οικογένεια (με τη βίωση των εθίμων, τα ακούσματα δημοτικών τραγουδιών, παροιμιών κ.α.), από τους λαογραφικούς συλλόγους (με διδασκαλία χορών, τεχνών, αναπαράσταση εθίμων) και από το σχολείο (με διδασκαλία των μνημείων του λόγου και αναφορά στα έθιμα) στα πλαίσια της ανάπτυξης της εθνικής ταυτότητας του μαθητή (Αυδίκου, 1999: 31-32).

Στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου η επαφή του νηπίου με τα στοιχεία της λαϊκής παράδοσης εντάσσεται στον κοινωνικοσυναισθηματικό τομέα στην επιμέρους ενότητα «Επαφή και γνωριμία των νηπίων με τον κόσμο των ενηλίκων και των παιδιών», με στόχο την «απόκτηση εμπειριών από τον κόσμο των ενηλίκων, ώστε τα νήπια να γίνουν αργότερα δημιουργικά μέλη του και συνειδητοί και υπεύθυνοι πολίτες με αγάπη προς την πατρίδα τους». Στις

προτεινόμενες δραστηριότητες αναφέρεται και η αναβίωση παραδοσιακών εκδηλώσεων και εθίμων (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 1991: 88). Τονίζεται, μάλιστα, ότι μέσω τέτοιου είδους δραστηριοτήτων τα νήπια συνδέονται «με τις παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα του τόπου μας, με σκοπό να γίνουν αργότερα συνειδητοί συνεχιστές της εθνικής μας κληρονομιάς» (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 1991: 104). Βέβαια, στο Νηπ/γείο η επαφή με τη λαϊκή παράδοση γίνεται και στα πλαίσια άλλων τομέων όπως του αισθητικού (διδασκαλία δημοτικού τραγουδιού, αφήγηση παραμυθιού, δραματοποίηση), του νοητικού (συζήτηση για παλιά αντικείμενα – τρόπο ζωής, π.χ. κατοικία), της καλλιέργειας της Νεοελληνικής Γλώσσας (παροιμίες, λαϊκές φράσεις και λέξεις) κ.ο.κ.

Μια ακόμη δραστηριότητα, με την οποία επιχειρείται η επαφή του νηπίου με τη λαϊκή παράδοση, είναι η οργάνωση στο Νηπ/γείο της «γωνιάς λαϊκής παράδοσης» (στο εξής γ.λ.π.) ή αλλιώς «γωνιάς της παράδοσης» ή «λαογραφικής γωνιάς». Στην περίπτωση αυτή μετά από συζητήσεις σχετικές με θέματα της λαϊκής παράδοσης και επισκέψεις σε λαογραφικά μουσεία και σε χώρους όπου αναπτύσσονταν παραδοσιακές δραστηριότητες (π.χ. στον ανεμόμυλο, στο πεταλωτήριο, σε ένα παλιό αλλά καλά διατηρημένο χωριάτικο σπίτι κ.ο.κ.) η επεξεργασία των ερεθισμάτων οδηγεί τη νηπ/γό και τα νήπια στην απόφαση να συγκεντρώσουν σε ένα χώρο του Νηπ/γείου τους αντικείμενα που χρησιμοποιούνταν τα παλαιότερα χρόνια. Τα αντικείμενα αυτά μπορεί να είναι ποικίλα: εργαλεία διαφόρων τεχνιτών (π.χ. υποδηματοποιού, μαραγκού, σιδερά), χειροτεχνήματα, ξύλινα και πήλινα σκεύη (π.χ. καρδάρες, βάζα, κανάτια, πιάτα), κουζινικά σκεύη (π.χ. μπρούτζινες κατσαρόλες και ταψιά, παλαιά μαχαιροπήρουνα), μικρά έπιπλα (π.χ. σκαμνί, σοφράς), χειροποίητα κεντήματα ή υφαντά (π.χ. ενδύματα, κιλίμια, τραπεζομάντηλα), (Λουκάτου, 1978: 165, 170-181) φωτογραφίες που απεικονίζουν δραστηριότητες ή έθιμα του παρελθόντος κ.α. Καλό θα είναι να υπάρχει κάποια ομοιογένεια, κάποιο κοινό χαρακτηριστικό στα συλλεγόμενα αντικείμενα (π.χ. οικιακής χρήσης, εργαλεία ξυλουργού, ο πάγκος του τσαγκάρη). Επίσης, θα ήταν καλό να εναλλάσσονται κατά περιόδους στο χώρο τα αντικείμενα που αποτελούν ξεχωριστές θεματικές ενότητες. Η συλλογή των αντικειμένων γίνεται από τα νήπια που λειτουργώντας ως λαογράφοι συλλέγουν παραδοσιακά αντικείμενα από το σπίτι τους ή από όπου αλλού βρίσκουν και τα μεταφέρουν στο Νηπ/γείο τους. Από αυτό και μόνο το σημείο φαίνεται πόσο σημαντική είναι η ύπαρξη καλής συνεργασίας του Νηπ/γείου με τους γονείς και η ενεργός συμμετοχή τους στην καταβαλλόμενη προσπάθεια.

Για κάθε αντικείμενο που προστίθεται στη συλλογή γίνεται συζήτηση (για τα χαρακτηριστικά του, τη χρήση του, τα αισθήματα που μας προξενεί), ακολουθεί η τοποθέτησή του εκεί που ταιριάζει καλύτερα και η κατασκευή της ταυτότητάς του: σε μια μικρή κάρτα που την τοποθετούμε μπροστά του γράφουμε την ονομασία του. Σε κάθε αντικείμενο κολλάμε (σε κάποιο μη εμφανές σημείο) ένα αυτοκόλλητο χαρτί, όπου αναφέρεται ο κάτοχός του (Τσιαντζή, 1994: 6 & Άλκηστης, 1995: 45-47, 50-51). Στο τέλος του σχολικού έτους η συλλογή διαλύεται και τα αντικείμενα επιστρέφονται στους κατόχους τους. Οι

δυνατότητες ενασχόλησης με τη γ.λ.π. (π.χ. περιγραφή των αντικειμένων, εντοπισμός διαφορών του ενός από το άλλο, αντιγραφή των σχεδίων και των χρωματισμών τους, δραματοποίηση, αναβίωση εθίμων κ.α.) εμπλουτίζουν το πρόγραμμα του Νηπ/γείου για όλο το σχολικό έτος. Κατ' αυτόν τον τρόπο τα νήπια και έρχονται σε επαφή με τη λαϊκή μας παράδοση και ασχολούνται με μια πληθώρα νέων δραστηριοτήτων που εκκινούν από τη γ.λ.π.

Παρά τις θετικές επιδράσεις στην γ.λ.π. στη μαθησιακή διαδικασία που λαμβάνει χώρα στο Νηπ/γείο, παρατηρούμε ότι στη σχετική βιβλιογραφία για τις γωνιές δραστηριοτήτων στο Νηπ/γείο η γ.λ.π. δεν αναφέρεται. Επίσης, μετά από επισκέψεις μας σε αρκετά Νηπ/γεία διαπιστώσαμε ότι είναι σπάνια η ύπαρξη οργανωμένης γ.λ.π. στις σχολικές αίθουσες. Το γεγονός αυτό μας προβλημάτισε ιδιαίτερα και θελήσαμε να εντοπίσουμε τους λόγους, ένεκα των οποίων παρατηρείται η έλλειψη γ.λ.π. στα Νηπ/γεία μας. Θελήσαμε να διαπιστώσουμε τις απόψεις των νηπ/γών σχετικά με διάφορα θέματα που αφορούν την οργάνωση της γ.λ.π. και να συσχετίσουμε τις απόψεις αυτές με μερικά εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά των νηπ/γών και των Νηπ/γείων, στα οποία υπηρετούν. Συγκεκριμένα, υποθέτουμε ότι οι απόψεις τους αυτές επηρεάζονται από τις βασικές σπουδές, την επιμόρφωση, τα έτη διδακτικής υπηρεσίας, την παρακολούθηση μαθημάτων λαογραφίας, τη γεωγραφική περιοχή του Νηπ/γείου τους, το εμβάδόν της σχολικής αίθουσας, τον αριθμό των οργανωμένων γωνιών δραστηριοτήτων και τη λειτουργία γ.λ.π. στο Νηπ/γείο τους.

Μέθοδος

Για να διαπιστώσουμε τις απόψεις των νηπ/γών για τη γ.λ.π. κατασκευάσαμε ένα ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα) ακολουθώντας τις οδηγίες που υιοθετεί η ψυχοπαιδαγωγική μεθοδολογία (Βάμβουκα, 1988: 260-262. Παπαναστασίου, 1996: 64-70. Cohen and Manion, 1997: 134-146). Το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε δύο μέρη: Το Α' μέρος συγκροτείται από ερωτήσεις που αφορούν τα εκπαιδευτικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των νηπ/γών (βασικές σπουδές, επιμόρφωση, έτη διδακτικής υπηρεσίας, παρακολούθηση μαθημάτων λαογραφίας) και των Νηπ/γείων (γεωγραφική περιοχή της έδρας τους, εμβάδόν της σχολικής αίθουσας, αριθμό των οργανωμένων γωνιών δραστηριοτήτων που διαθέτουν και λειτουργία γ.λ.π.). Το Β' μέρος συγκροτείται από ερωτήσεις που αφορούν τις απόψεις των νηπ/γών για την παιδαγωγική αξιοποίηση της λαϊκής παράδοσης και για θέματα οργάνωσης και λειτουργίας της γ.λ.π. (αρνητικοί και θετικοί παράγοντες που επηρεάζουν την οργάνωσή της, δυνατότητες χρήσης, συνέπειες από την ενασχόληση μ' αυτήν). Για τη συγκέντρωση των απόψεων χρησιμοποιήσαμε μία κλίμακα εκτίμησης. Σε κάθε ερώτηση της κλίμακας διατυπώνουμε μια δήλωση και ζητάμε από τις νηπ/γούς να τοποθετηθούν επ' αυτής, διαλέγοντας μία από τις 5 διαβαθμισμένες θέσεις της κλίμακας 1-5, όπου 1=συμφωνώ απολύτως, 2=συμφωνώ, 3=δεν είμαι βέβαιος/η, 4=διαφωνώ, 5=διαφωνώ απολύτως. Όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός συμφωνίας των

νηπ/γών με την κάθε δήλωση τόσο μικρότερος (τόσο εγγύτερος στο 1) είναι ο μέσος όρος (M) της τιμής που παίρνει η απάντηση.

Τα στοιχεία που συγκεντρώσαμε από το Α' μέρος του ερωτηματολογίου θα αποτελέσουν τις ανεξάρτητες μεταβλητές της έρευνάς μας και τα στοιχεία που συγκεντρώσαμε από το Β' μέρος θα αποτελέσουν τις εξαρτημένες μεταβλητές. Θα προσπαθήσουμε, δηλαδή, να ελέγξουμε αν οι απόψεις των νηπ/γών για θέματα οργάνωσης της γ.λ.π. συσχετίζονται με τα εκπαιδευτικά και δημογραφικά στοιχεία που αφορούν τις ίδιες και τα Νηπ/γεία όπου υπηρετούν.

Πληθυσμό της έρευνάς μας αποτελούν οι νηπ/γοί της 50^{ης} περιφέρειας Προσχολικής Αγωγής και συγκεκριμένα οι νηπ/γοί που υπηρετούσαν κατά το σχολικό έτος 2000-2001 στους νομούς Ρεθύμνης και Χανίων.

Το σύνολο των νηπ/γών των δύο Νομών ανερχόταν στις 330. Επιδώσαμε 120 ερωτηματολόγια με προσωπική και ταχυδρομική επίδοση εκ των οποίων μας επιστράφηκαν 81. Από αυτά, όμως, χρησιμοποιήσαμε στην επεξεργασία των δεδομένων μόνο 74 (61,6%), διότι τα υπόλοιπα 7 ήταν ελλιπώς συμπληρωμένα. Το δείγμα της έρευνάς μας (74 νηπ/γοί) αποτελούσε το 22,4% του πληθυσμού της έρευνάς μας. Βέβαια, ο πληθυσμός της έρευνας θα μπορούσε να γενικευθεί στο σύνολο των νηπ/γών που υπηρετούσαν κατά το σχολικό έτος 2000-2001 στη δημόσια εκπαίδευση πανελλαδικώς, ίσως, όμως, ο μικρός αριθμός του δείγματος να μην επιτρέπει τη γενίκευση των συμπερασμάτων που θα προκύψουν. Η επεξεργασία των δεδομένων έγινε με τη χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν παρουσιάζονται παρακάτω.

Αποτελέσματα και συζήτηση

Εκπαιδευτικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος

Από τις 74 νηπ/γούς οι 13 (ποσοστό 17,6% του δείγματος) είναι απόφοιτοι Παιδαγωγικών Τμημάτων σπουδών τετραετούς διάρκειας και οι 61 (ποσοστό 82,4%) απόφοιτες Σχολών Νηπιαγωγών μονοετούς (5 νηπ/γοί) και διετούς διάρκειας (56 νηπ/γοί). 57 νηπ/γοί έχουν παρακολουθήσει μαθήματα Επιμόρφωσης (Π.Ε.Κ. ή Διδασκαλείο Νηπιαγωγών), Εξομοίωσης ή έχουν και άλλο πτυχίο. Το μεγάλο αυτό ποσοστό (77%) οφείλεται στην εφαρμογή προγραμμάτων εξομοίωσης αλλά και στη λειτουργία Διδασκαλείου Νηπιαγωγών στο Ρέθυμνο και δείχνει τη θέληση των νηπ/γών για διαρκή επιμόρφωση. 29 νηπ/γοί (39,2%) έχουν 1-10 έτη προϋπηρεσίας, 23 (31,1%) έχουν 11-20 έτη προϋπηρεσίας και 22 (29,7%) έχουν πάνω από 21 έτη προϋπηρεσίας. 28 νηπ/γοί (37,8%) υπηρετούν σε αγροτικές περιοχές, 10 (13,5%) σε ημιαστικές και 36 (48,6%) σε αστικές περιοχές. 15 νηπ/γοί (20,3%) υπηρετούν σε μικρές σχολικές αίθουσες με εμβαδόν κάτω των 25m², 23 (31,1%) σε αίθουσες εμβαδού 25-35m², 16 (21,6%) σε αίθουσες εμβαδού 35-45 m² και 20 νηπ/γοί (27%) υπηρετούν σε μεγάλες σχολικές αίθουσες με εμβαδόν άνω των 45m². 28 (37,8) νηπ/γοί έχουν οργανώσει στο Νηπ/γείο τους 3-5 γωνιές δραστηριοτήτων, 44 (59,5%) έχουν 5-10 γωνιές δραστηριοτήτων και μόνο 2 νηπ/γοί (2,7%) έχουν οργανώσει στη σχολική τους αίθουσα 10 και πάνω γωνιές. Μαθήματα λαογραφίας είτε κατά τη

διάρκεια των βασικών τους σπουδών (αυτών που οδήγησαν στη λήψη πτυχίου νηπ/γού) είτε κατά τη διάρκεια άλλων σπουδών έχουν παρακολουθήσει 19 (10 κατά τις βασικές και 9 κατά τις άλλες σπουδές) νηπ/γοί (25,7%). Γωνιά λαϊκής παράδοσης έχουν οργανώσει στο Νηπ/γείο τους μόνο 8 από τις 74 νηπ/γούς (10,8% του δείγματος). Το μικρό αυτό ποσοστό νηπ/γών που οργανώνουν γ.λ.π. στο σχολείο τους έχει διαπιστωθεί και σε σχετική έρευνα της Καλαμπαλίκη-Μπράου, όπου σε δείγμα 48 νηπ/γών των ευρύτερων περιοχών Λάρισας και Χαλκίδας φάνηκε ότι το 94% του δείγματος δεν είχε καμιά εμπειρία σχετικά με την οργάνωση και την λειτουργία της γ.λ.π. (Καλαμπαλίκη-Μπράου, 1999: 12-13). Είναι χαρακτηριστικό ότι και οι 8 νηπ/γοί, που έχουν οργανώσει γ.λ.π., έχουν παρακολουθήσει και άλλες σπουδές πέρα από τις βασικές, όλες τους έχουν παρακολουθήσει μαθήματα λαογραφίας στις βασικές ή στις άλλες σπουδές τους, ενώ οι 6 από αυτές υπηρετούν σε ευρύχωρες σχολικές αίθουσες με εμβαδόν άνω των 45m². Τέλος, οι 4 από αυτές υπηρετούν σε Νηπ/γεία αγροτικών περιοχών και οι υπόλοιπες 4 σε Νηπ/γεία αστικών περιοχών. Έχουμε, λοιπόν, εδώ την ένδειξη ότι ο μεγάλος χώρος και η πληροφόρηση, οι κατάλληλες γνώσεις επιδρούν θετικά στην οργάνωση της γ.λ.π.

Οι απόψεις των νηπιαγωγών για τη γωνιά λαϊκής παράδοσης.

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται οι σχετικές συχνότητες, οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των εκτιμήσεων των νηπ/γών για θέματα σχετικά με τη γ.λ.π.

Οι νηπ/γοί συμφωνούν σε πολύ μεγάλο βαθμό στο ότι η επαφή με τη λαϊκή μας παράδοση είναι σημαντική για τη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας. Ο μέσος όρος της τιμής που παίρνει η απάντηση στη σχετική ερώτηση $M=1,41$ δείχνει το μεγάλο βαθμό συμφωνίας. Ποσοστό 60,8% των νηπ/γών συμφωνούν απολύτως με την παραπάνω θέση, 37,8% συμφωνούν απλώς, και μόνο το 1,4% διαφωνεί. Οι απαντήσεις τους στην ερώτηση αυτή διαφοροποιούνται σημαντικά μόνο σε σχέση με τη μεταβλητή του εμβαδού της σχολικής αίθουσας. Έτσι, οι νηπ/γοί που υπηρετούν σε σχολικές αίθουσες με μεγάλο εμβαδόν (άνω των 45m²) θεωρούν πολύ πιο σημαντική την επαφή με τη λαϊκή παράδοση ($M=1,15$) από ό,τι οι νηπ/γοί που υπηρετούν σε σχολικές αίθουσες με μικρό εμβαδόν ($M=1,78$). Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($F(3,64)=5,35$, $p<0,05$). Προφανώς οι νηπ/γοί που λόγω επάρκειας χώρου έχουν τη δυνατότητα να αναπτύσσουν επιτυχημένες δραστηριότητες σχετικές με τη λαϊκή παράδοση (εκθέσεις αντικειμένων, δραματοποιήσεις, αναπαραστάσεις εθίμων, οργάνωση γ.λ.π.) ενισχύουν από την πράξη την άποψή τους για τη σημασία της επαφής με τη λαϊκή παράδοση.

Μεγάλη συμφωνία παρατηρείται και όσον αφορά την υποχρέωση του Νηπ/γείου να φέρνει σε επαφή τα νήπια με τη λαϊκή μας παράδοση ($M=1,51$).

Πίνακας 1

Σχετικές συχνότητες, μέσοι όροι (Μ) και τυπικές αποκλίσεις (SD) των εκτιμήσεων των νηπ/γών για θέματα σχετικά με τη γ.λ.π.,

Δήλωση	Ποσοστά συμφωνίας %					Μ	SD
	1	2	3	4	5		
Σημαντική η επαφή με τη λαϊκή παράδοση	60,8	37,8	1,4	-	-	1,41	0,57
Επαφή νηπίου με τη λαϊκή παράδοση στο Νηπ/γείο	52,7	44,6	1,4	1,4	-	1,51	0,60
Σημαντική η γ.λ.π. στο Νηπ/γείο	35,2	54,9	8,5	1,4	-	1,76	0,66
Μεγαλύτερη προσφορά της γ.λ.π. σε νήπια Αστικών περιοχών	54,9	43,7	1,4	-	-	1,47	0,58
Ημιαστικών περιοχών	25,0	72,5	2,5	-	-	1,80	0,56
Αγροτικών περιοχών	17,5	67,5	12,5	2,5	-	2,00	0,64
Αρνητικοί παράγοντες οργάνωσης γ.λ.π. Έλλειψη χώρου	56,9	29,2	4,2	6,9	2,8	1,69	1,02
Έλλειψη ενδιαφέροντος νηπ/γού	25,0	44,1	13,2	14,7	2,9	2,26	1,08
Έλλειψη γνώσεων, καθοδήγησης νηπ/γού	27,1	55,7	12,9	4,3	-	1,94	0,75
Έλλειψη ενδιαφέροντος γονέων	4,4	26,5	27,9	32,4	8,8	3,14	1,05
Έλλειψη κατάλληλου παραδοσιακού υλικού	22,5	40,8	11,3	21,1	4,2	2,43	1,18
Θετικοί παράγοντες οργάνωσης γ.λ.π. Επάρκεια χώρου	58,3	31,9	6,9	1,4	1,4	1,55	0,80
Ενδιαφέρον νηπ/γού	58,9	41,1	-	-	-	1,41	0,49
Πληροφόρηση, καθοδήγηση νηπ/γού	53,4	42,5	2,7	1,4	-	1,52	0,62
Ενδιαφέρον γονέων	31,0	54,9	4,2	7,0	2,8	1,95	0,94
Παραχώρηση παραδοσιακού υλικού στο Νηπ/γείο	47,2	47,2	5,6	-	-	1,58	0,59
Ωφέλειες των νηπίων από την οργάνωση της γ.λ.π. Ενεργητική έρευνα και ανακάλυψη	51,4	44,6	2,7	1,4	-	1,54	0,62
Αίσθημα ικανοποίησης	43,2	51,4	4,1	1,4	-	1,63	0,63
Υπεύθυνη δράση – Προστασία	50,0	44,6	4,1	1,4	-	1,56	0,64
Γνώση του παρελθόντος	51,4	47,3	1,4	-	-	1,51	0,57
Βίωση γνώσεων	50,0	48,6	-	1,4	-	1,53	0,57
Ανάπτυξη καλαισθησίας	35,1	51,4	12,2	1,4	-	1,79	0,70
Αντίληψη πλούτου λαϊκής παράδοσης	54,8	41,1	1,4	2,7	-	1,52	0,66

Χρήση αντιγράφων στη γ.λ.π.	29,6	53,5	11,3	2,8	2,8	1,95	0,88
Δυνατότητες χρήσης της γ.λ.π. Ως λαογραφικό μουσείο	29,6	57,7	7,0	5,6	-	1,88	0,76
Ως χώρος ελεύθερου παιχνιδιού	17,1	31,4	14,3	34,3	2,9	2,74	1,18
Ως χώρος οργανωμένου παιχνιδιού	18,6	62,9	5,7	11,4	1,4	2,14	0,90
Ως χώρος δραματοποίησης	44,3	52,9	1,4	1,4	-	1,60	0,59
Ως αφόρμηση δραστηριοτήτων	50,7	47,9	-	1,4	-	1,52	0,58
Συνδυασμός των παραπάνω δυνατοτήτων	58,6	38,6	1,4	1,4	-	1,45	0,60
Τομείς ανάπτυξης του νηπίου που υποβοηθούνται από τη γ.λ.π. Ψυχοκινητικός	31,3	52,2	10,4	6,0	-	1,91	0,81
Κοινωνικο-συναισθηματικός	58,9	38,4	1,4	1,4	-	1,45	0,60
Αισθητικός	50,7	45,2	2,7	1,4	-	1,54	0,62
Νοητικός	52,1	43,8	-	4,1	-	1,56	0,70
Δεξιότητες	29,4	52,9	13,2	4,4	-	1,92	0,77

1=Συμφωνώ απολύτως, 2=Συμφωνώ, 3=Δεν είμαι βέβαιος/η, 4=Διαφωνώ, 5=Διαφωνώ απολύτως

Ποσοστό 97,3% των νηπιαγωγών συμφωνεί με το θετικό ρόλο που πρέπει να παίζει το Νηπ/γείο στην επαφή του νηπίου με τη λαϊκή παράδοση, ρόλος που αναφέρεται άλλωστε στο πρόγραμμα δραστηριοτήτων του Νηπ/γείου (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 1991: 88, 104). Οι απαντήσεις των νηπ/γών διαφοροποιούνται μόνο σε σχέση με τη μεταβλητή της ύπαρξης γ.λ.π. στο Νηπ/γείο. Οι νηπ/γοί που έχουν οργανώσει τη γωνιά αυτή στο σχολείο τους θεωρούν πιο σημαντικό το συγκεκριμένο ρόλο του Νηπ/γείου ($M=1,12$) απ' ό,τι οι νηπ/γοί που δεν έχουν γ.λ.π. στο σχολείο τους ($M=1,58$). Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($t(13,3)=3,09$, $p<0,01$). Ερμηνεύοντας αυτή τη διαφοροποίηση μπορούμε να υποθέσουμε ότι η επιτυχημένη οργάνωση και λειτουργία της γ.λ.π. πείθει τους νηπ/γούς σε μεγάλο βαθμό όχι μόνο για την υποχρέωση του Νηπ/γείου να φέρει σε επαφή το νήπιο με τη λαϊκή παράδοση, αλλά και για τις δυνατότητες επιτυχίας που υπάρχουν στην προσπάθεια αυτή.

Το μεγαλύτερο ποσοστό (90,1%) των νηπ/γών συμφωνεί με τη θέση ότι η ύπαρξη της γ.λ.π. στο Νηπ/γείο είναι σημαντική, αλλά ποσοστό 8,5% δεν είναι βέβαιο για τη σημαντικότητα αυτή. Έτσι, ο μέσος όρος της τιμής που παίρνει η απάντηση στην ερώτηση αυτή διαμορφώνεται ως εξής: $M=1,76$. Σημαντικές διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις των νηπ/γών έχουμε και πάλι μόνο σε σχέση με τις μεταβλητές του εμβαδού της σχολικής τάξης και της λειτουργίας γ.λ.π. σε αυτήν. Οι νηπ/γοί που υπηρετούν σε μεγάλες αίθουσες (εμβαδού άνω των $45m^2$) θεωρούν πολύ πιο σημαντική την ύπαρξη της γ.λ.π. ($M=1,44$) από ό,τι οι νηπ/γοί που υπηρετούν σε μικρότερες αίθουσες (εμβαδού $35-45m^2$) $M=2,06$. Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($F(3,61)=3,70$, $p<0,05$). Επίσης, οι νηπ/γοί που έχουν οργανώσει γ.λ.π. στο Νηπ/γείο τους θεωρούν την ύπαρξη της

σπουδαιότερη ($M=1,25$) απ' ό,τι οι νηπιαγωγοί που δεν έχουν οργανώσει τη γωνιά αυτή ($M=1,85$). Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($t(66)=2,48$, $p<0,05$). Θεωρούμε ότι όσα αναφέραμε παραπάνω για την επίδραση της επάρκειας του χώρου και της οργανωμένης γ.λ.π. στις απόψεις των νηπ/γών σχετικά με την επαφή με τη λαϊκή παράδοση και με το ρόλο του Νηπ/γείου στο θέμα αυτό, ισχύουν, και μάλιστα σε μεγαλύτερο βαθμό, και για τις απόψεις τους σχετικά με τη σημαντικότητα της γ.λ.π. Η επάρκεια χώρου και η οργάνωση της γ.λ.π. επιτρέπουν να φανεί η σημαντικότητά της και ενισχύουν τη θετική στάση των νηπ/γών για τη λειτουργία της στο χώρο του Νηπ/γείου. Αντίθετα, ο περιορισμένος χώρος, στον οποίο πρέπει να λειτουργήσουν και άλλες γωνιές και η μη οργάνωση της γ.λ.π., δεν επιτρέπει στις νηπ/γούς να αντιληφθούν τις δυνατότητες χρήσης της και, επομένως, να εκτιμήσουν τη σημαντικότητά της.

Οι νηπ/γοί θεωρούν ότι περισσότερο προσφέρει η γ.λ.π. στα νήπια των αστικών περιοχών ($M=1,47$) και λιγότερο στα νήπια των ημιαστικών ($M=1,80$) και των αγροτικών περιοχών ($M=2,00$). Η απάντηση αυτή αποτελεί αντανάκλαση της γενικότερης άποψης ότι μέσα στο μαζικοποιημένο αστικό περιβάλλον πολύ πιο εύκολα χάνεται η επαφή με τα ήθη, τα έθιμα και με ό,τι αποτελεί τη λαϊκή μας παράδοση, ενώ στο επαρχιακό-αγροτικό περιβάλλον υπάρχουν ακόμα ευκαιρίες επαφής με τον τρόπο ζωής παλαιότερων εποχών (π.χ. τοπικές εορτές, πανηγύρια, αντικείμενα του υλικού βίου που σχετίζονται με παλιές τέχνες, παλιές μορφές της γεωργικής καλλιέργειας και της καθημερινής ζωής).

Οι παράγοντες που λειτουργούν περισσότερο αρνητικά στην οργάνωση της γ.λ.π. στο Νηπ/γείο είναι κυρίως η έλλειψη χώρου, $M=1,69$ (το 86,1% των νηπιαγωγών συμφωνεί για την αρνητική επίδραση του μικρού χώρου), η έλλειψη πληροφόρησης-καθοδήγησης της νηπ/γού, $M=1,94$ (ποσοστό 82,8% των υποκειμένων συμφωνεί), η έλλειψη ενδιαφέροντος από την ίδια τη νηπ/γό για την οργάνωση της γωνιάς αυτής, $M=2,26$ (ποσοστό συμφωνίας των υποκειμένων 69,1%) και ακολουθούν η δυσκολία ανεύρεσης παραδοσιακού υλικού για τον εξοπλισμό της γωνιάς, $M=2,43$ (ποσοστό συμφωνίας 63,3%) και η μη ευαισθητοποίηση γονέων και νηπίων, $M=3,14$ (μόνο 30,9% των υποκειμένων θεωρεί αρνητικό τον παράγοντα αυτό). Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι η έλλειψη χώρου είναι εκείνη που εμποδίζει την οργάνωση της γ.λ.π., όπως εμποδίζει και την οργάνωση και εκτέλεση και άλλων δραστηριοτήτων στο Νηπ/γείο. Η έλλειψη κατάλληλων και μεγάλων χώρων έχει επισημανθεί ως το σημαντικότερο πρόβλημα των νηπ/γών και στη σχετική με τα προβλήματα της προσχολικής αγωγής έρευνα των Κόφφα και Μετοχιανάκη με δείγμα νηπ/γών από την Κρήτη και την Αττική (Κόφφα-Μετοχιανάκη, 1994:29-32, 43-48, 60-67). Όμως, και η ανάγκη των νηπ/γών για συνεχή πληροφόρηση και καθοδήγηση σχετικά με θέματα της προσχολικής αγωγής εκφράζεται συχνά-πυκνά από τις ίδιες, πράγμα που δείχνει τη θέλησή τους για συνεχή ενημέρωση πάνω στο επάγγελμά τους και για καλύτερευση της προσωπικής τους απόδοσης ((Κόφφα-Μετοχιανάκη, 1994: 112-117) Το γεγονός ότι μεγάλη έμφαση δίδεται από τις νηπ/γούς στην έλλειψη ενδιαφέροντος από τις ίδιες για τη γ.λ.π., δείχνει ότι είναι ειλικρινείς με τους εαυ-

τούς τους, αναλαμβάνουν το μέρος της ευθύνης τους και επισημαίνει την ανάγκη ευαισθητοποίησής τους σε σχετικά θέματα μέσα από προγράμματα επιμόρφωσης και σεμινάρια. Η αδυναμία ανεύρεσης κατάλληλου παραδοσιακού υλικού αφορά κυρίως τα Νηπ/γεία της πόλης και όχι της υπαίθρου και είναι κάτι πολύ φυσιολογικό. Όμως, η γ.λ.π. στις πόλεις θα μπορούσε να περιλαμβάνει αντικείμενα του παλαιότερου αστικού βίου (π.χ. το σερβίτσιο της γιαγιάς, τη βεντάλια, την παλιά ομπρέλα, την καρέκλα του σαλονιού κ.α.) και όχι αναγκαστικά μόνο αντικείμενα του αγροτικού βίου. Η αδυναμία ανεύρεσης παραδοσιακού υλικού εμφανίζεται και στην πόλη και στο χωριό, επειδή πετάμε τα αντικείμενα παλαιότερων εποχών ως άχρηστα, εκτιμώντας μόνο την οικονομική και τη χρηστική τους αξία και όχι την ομορφιά, την ιστορικότητα, τις αναμνήσεις που τα συνοδεύουν. Οπωσδήποτε, οι γονείς-κάτοχοι παραδοσιακών αντικειμένων θα διστάσουν να τα φέρουν στη γ.λ.π. του σχολείου μας, αν δεν τους δοθούν πειστικές εγγυήσεις ότι τα αντικείμενά τους θα τους επιστραφούν στο τέλος της χρονιάς "σώα και αβλαβή". Η έλλειψη ενδιαφέροντος για τη δημιουργία γ.λ.π. από τους γονείς κατατάσσεται ως ο τελευταίος αρνητικός παράγοντας, διότι οι νηπ/γοί δεν περιμένουν την πρωτοβουλία των γονέων ή την έλευση ευαισθητοποιημένων νηπίων στο σχολείο για να προχωρήσουν στην οργάνωση της συγκεκριμένης αλλά και οποιασδήποτε άλλης δραστηριότητας. Αναλαμβάνουν οι ίδιες την προσπάθεια ευαισθητοποίησής τους για να τους κάνουν να συμμετάσχουν στις δραστηριότητες του Νηπ/γείου. Γι' αυτό και μόνο το 30,9% θεωρεί αρνητική την έλλειψη ενδιαφέροντος από τους γονείς, το 27,9% δεν είναι βέβαιο για τον αρνητικό ρόλο της έλλειψης αυτής, ενώ το 41,2% δεν θεωρεί αρνητική την έλλειψη αυτή. Προφανώς εδώ οι νηπ/γοί μιλούν για τη στάση των γονέων κυρίως στην αρχή της προσπάθειας οργάνωσης της γ.λ.π. και ενδόμυχα πιστεύουν ότι τελικά θα ευαισθητοποιήσουν τα νήπια και θα έχουν τους γονείς συμμάχους στην προσπάθειά τους αυτή. Στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στις απόψεις των νηπιαγωγών για την αρνητική επίδραση των παραπάνω παραγόντων δεν προέκυψαν.

Θετική επίδραση στην οργάνωση της γ.λ.π. ασκούν οι εξής παράγοντες: το ενδιαφέρον της νηπ/γου για το θέμα $M=1,41$ (ποσοστό συμφωνίας 100%), η πληροφόρηση από ειδικούς $M=1,52$ (ποσοστό συμφωνίας 95,9%), η επάρκεια χώρου $M=1,55$ (ποσοστό συμφωνίας 90,2%), η παραχώρηση κατάλληλου παραδοσιακού υλικού από συλλόγους ή μουσεία $M=1,58$ (ποσοστό συμφωνίας 94,4%) και, τέλος, το ενδιαφέρον των γονέων $M=1,95$ (ποσοστό συμφωνίας 85,9%). Οι απόψεις αυτές των νηπ/γων για τους θετικούς παράγοντες δείχνουν ότι οι ίδιες αντιλαμβάνονται πόσο σημαντικός είναι ο δικός τους ρόλος, η δική τους θέληση για την οργάνωση της συγκεκριμένης γωνιάς. Θεωρούν, δηλαδή ότι ο καθοριστικός θετικός παράγοντας είναι η δική τους ευαισθητοποίηση, το δικό τους προσωπικό ενδιαφέρον για τη γ.λ.π. και για τη λαϊκή παράδοση γενικότερα. Αν αυτό υπάρχει, τότε όλοι οι υπόλοιποι θετικοί παράγοντες (επάρκεια χώρου, πληροφόρηση, δωρεά υλικού, υποστήριξη από γονείς) λειτουργούν προσθετικά. Αυτό συμβαίνει για όλες τις πτυχές της σχολικής ζωής: το ενδιαφέρον

και η θέληση του δασκάλου και η μετάδοση του ενδιαφέροντος αυτού στους μαθητές του εξασφαλίζουν την επιτυχία μιας δραστηριότητας. Αν αυτά τα δύο λείπουν, ακόμα και αν όλοι οι άλλοι θετικοί παράγοντες υπάρχουν, ποτέ μια δραστηριότητα δεν θα επιτύχει απόλυτα. Ομοίως και στην περίπτωση που εξετάζουμε εδώ, το ενδιαφέρον και η ζέση, με την οποία αντιμετωπίζει η νηπ/γος την οργάνωση της γ.λ.π., θα της δώσει ιδέες για εξοικονόμηση χώρου, πληροφόρηση και εξεύρεση παραδοσιακών αντικειμένων. Από την άλλη, βέβαια, η ύπαρξη αυτών των παραγόντων ενισχύει το ενδιαφέρον της νηπ/γου, τη χαλυβδώνει στις ενέργειές της και εξασφαλίζει τις καλύτερες δυνατές συνθήκες για την προσπάθεια που καταβάλλεται. Στατιστικά σημαντικές διαφορές στις απαντήσεις των νηπ/γων δεν υπήρξαν.

Σύμφωνα με τις απόψεις των νηπ/γων του δείγματός μας, η συμμετοχή των νηπίων στην οργάνωση της γ.λ.π. (συλλογή αντικειμένων, συζήτηση, γνωριμία, φύλαξη) είναι πολύ θετική, αφού τα βοηθάει να αποκτούν γνώσεις για το λαϊκό βίο παλαιότερων εποχών, $M=1,51$ (ποσοστό συμφωνίας 98,7%), να αντιλαμβάνονται τον πλούτο της λαϊκής μας παράδοσης, $M=1,52$ (ποσοστό συμφωνίας 95,9%), να βιώνουν τις σχετικές γνώσεις που αποκτούν, $M=1,53$ (ποσοστό συμφωνίας 98,6%), να ενεργοποιούνται για την ανακάλυψη παραδοσιακών αντικειμένων, $M=1,54$ (ποσοστό συμφωνίας 96%) και για την προστασία τους, $M=1,56$ (ποσοστό συμφωνίας 94,6%), να νιώθουν ικανοποίηση από την προσπάθειά τους αυτή, $M=1,63$ (ποσοστό συμφωνίας 94,6%) και να αναπτύσσονται καλαισθητικά από την επαφή τους με τα όμορφα και κομψά αντικείμενα του υλικού βίου, $M=1,79$ (ποσοστό συμφωνίας 86,5%). Βλέπουμε, δηλαδή, ότι η συμμετοχή στην οργάνωση της γ.λ.π. βοηθά ποικιλοτρόπως την ανάπτυξη του νηπίου προσφέροντάς του γνώσεις, χαρά, βιώματα, ομορφιά και υιοθέτηση υπεύθυνης στάσης απέναντι στα αντικείμενα του παρελθόντος. Παρατηρώντας τις απαντήσεις των νηπ/γων βλέπουμε ότι στις πρώτες θέσεις κατατάσσονται τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την ενασχόληση με τη γ.λ.π. και αφορούν την προσφορά γνώσεων στα νήπια (αντίληψη του πλούτου της παράδοσης, γνώση λαϊκού βίου, βίωση των γνώσεων) και έπονται εκείνα που προάγουν θετικές στάσεις και μορφές συμπεριφοράς προσφέροντας αυτενέργεια, υπεύθυνη δράση, χαρά και ομορφιά στα νήπια. Ίσως αυτή η διαπίστωση να αποτελεί μια αντανάκλαση του νοησιοκρατικού εκπαιδευτικού μας συστήματος. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, δεν μπορεί να αποτελέσει γενικεύσιμο συμπέρασμα της έρευνας, καθώς τόσο το μικρό δείγμα των υποκειμένων όσο, κυρίως, η μικρή διαφορά των εκτιμήσεων συμφωνίας των υποκειμένων για καθεμία από τις παραπάνω συνέπειες δεν συνηγορεί σε κάτι τέτοιο.

Το 83,1% των νηπ/γών συμφωνεί με τη χρησιμοποίηση ποιοτικών αντιγράφων, όταν το συγκεντρωμένο αυθεντικό παραδοσιακό υλικό δεν επαρκεί, $M=1,95$. Ποσοστό 11,3% δεν είναι βέβαιο για την ορθότητα της χρήσης αντιγράφων, ενώ το 5,6% την απορρίπτει διαφωνώντας. Επειδή η εξεύρεση αυθεντικού παραδοσιακού υλικού είναι ένας από τους παράγοντες που επιδρούν αρνητικά στην οργάνωση της γ.λ.π., όπως είδαμε παραπάνω, και ειδικότερα στον

αστικό χώρο, θεωρούμε ότι κάποια ποιοτικά αντίγραφα παραδοσιακών αντικειμένων θα μπορούσαν να περιλαμβάνονται στη γ.λ.π. κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις:

α) να προστίθενται μόνο όταν έχουν λειτουργικό ρόλο στη γωνιά (π.χ. να είναι απαραίτητα για την αναπαράσταση μιας εικόνας, μιας δραστηριότητας ή ενός χώρου).

β) να ταιριάζουν με τα υπάρχοντα αυθεντικά παραδοσιακά αντικείμενα, και

γ) να μην αποτελούν την πλειοψηφία των αντικειμένων της γωνιάς.

Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι απόψεις των νηπ/γων για το πώς πρέπει να χρησιμοποιείται η γ.λ.π. στο Νηπ/γείο. Με τη χρήση της ως χώρου ελεύθερου παιχνιδιού ($M=2,74$) συμφωνεί μόνο το 48,5% των νηπ/γών, ενώ το 37,2% διαφωνεί και το 14,3% δεν έχει διαμορφώσει ξεκάθαρη θέση. Με τη χρήση της ως χώρου οργανωμένου παιχνιδιού ($M=2,14$) έχουμε μεγαλύτερα ποσοστά συμφωνίας (81,5%), ενώ τα ποσοστά της διαφωνίας και της αβεβαιότητας περιορίζονται στο 12,8% και 5,7% αντίστοιχα. Η χρήση της γωνιάς αυτής ως μικρού λαογραφικού μουσείου ($M=1,88$) βρίσκει σύμφωνο το 87,3% των νηπ/γων, η χρήση της ως χώρου δραματοποίησης σκηνών του λαϊκού μας βίου βρίσκει σύμφωνο το 97,2% των νηπ/γων ($M=1,60$) και η χρήση της ως πηγής αφόρμησης σχετικών διηγήσεων και κατασκευών βρίσκει σύμφωνο το 98,6% ($M=1,52$). Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω δυνατοτήτων χρήσης ανάλογα με το στόχο της εκάστοτε αναπτυσσόμενης δραστηριότητας είναι αυτός που συγκεντρώνει τις περισσότερες απαντήσεις συμφωνίας 97,2% ($M=1,45$). Οι απαντήσεις αυτές των υποκειμένων μας οδηγούν στις εξής παρατηρήσεις:

α) Η γ.λ.π. στο Νηπ/γείο προσφέρει δυνατότητες για ποικίλες χρήσεις και για την ανάπτυξη ποικίλων δραστηριοτήτων. Οι νηπ/γοι διαπιστώνοντας την πραγματικότητα αυτή δεν επιθυμούν να χρησιμοποιούν τη γ.λ.π. αποκλειστικά και μόνο κατά ένα τρόπο, αλλά ποικιλοτρόπως, ανάλογα με το στόχο της δραστηριότητας που αναπτύσσουν. Η μονοδιάστατη χρήση και λειτουργία της γ.λ.π. θα οδηγούσε στην εξασθένηση του ρόλου της μέσα από την τυποποίηση και τη μη ανανέωση των δραστηριοτήτων που θα εξυπηρετούσε. Αντίθετα, η πολυδιάστατη λειτουργία της οδηγεί στην ισχυροποίηση του ρόλου της στην σχολική τάξη, προσφέρει την αφορμή ή και το χώρο για ποικιλία δραστηριοτήτων, κάνει περισσότερο αισθητή για τα νήπια την παρουσία και τη σημασία της λαϊκής παράδοσης στη ζωή μας.

β) Η σοβαρή διαφωνία των νηπ/γων να μετατρέψουν τη γ.λ.π. σε χώρο ελεύθερου παιχνιδιού προέρχεται από το σεβασμό τους στα αυθεντικά αντικείμενα του υλικού λαϊκού βίου (π.χ. κανάτια, ρόκες, κεντήματα) που σε μια τέτοια περίπτωση κινδυνεύουν να καταστραφούν. Όμως και η χρήση της γωνιάς αυτής ως μικρού μουσείου με την αυστηρή οργάνωση του χώρου δεν είναι η καλύτερη δυνατή, ούτε προσφέρει στα νήπια ό,τι καλύτερο μπορεί. Ο εξοπλισμός μιας γωνιάς του Νηπ/γείου με παραδοσιακά αντικείμενα που τα νήπια απαγορεύεται να αγγίζουν, να χρησιμοποιήσουν και να κινηθούν α-

νάμεσά τους, μετατρέπει τη γ.λ.π. σε νεκρό χώρο, όπου τα νήπια δεν πλησιάζουν για να μη χαλάσουν κάποιο έκθεμα και, τελικά, ακυρώνει τους σκοπούς της οργάνωσης της γ.λ.π., καθώς το νήπιο χάνει την αρχική του χαρά για την εύρεση και την επαφή με παραδοσιακά αντικείμενα και αντιμετώπιζει τόσο αυτά όσο και ό,τι σημαίνουν (και κατ' επέκταση όλη τη λαϊκή παράδοση) ως μουσειακό είδος. Καλό είναι, λοιπόν, να επιτρέπουμε στα νήπια τη χρήση μερικών αντικειμένων που δεν καταστρέφονται εύκολα (π.χ. σίδερο σιδερώματος με κάρβουνα, μπρούτζινα κουζινικά σκεύη, σιδερένια εργαλεία κ.α.), αφού βεβαίως έχει προηγηθεί σχετική συζήτηση για τη σπανιότητα, την προστασία και την επιβεβλημένη προσοχή στη χρήση τους.

Σύμφωνα με τις νηπ/γούς ο τομέας ανάπτυξης του νηπίου που υποβοηθείται περισσότερο από την ενασχόλησή του με τη γ.λ.π. είναι ο κοινωνικοσυναισθηματικός ($M=1,45$ και ποσοστό συμφωνίας 97,3%), ακολούθως ο αισθητικός ($M=1,54$ και ποσοστό συμφωνίας 95,9%), ο νοητικός ($M=1,56$ και ποσοστό συμφωνίας 95,9%), ο ψυχοκινητικός ($M=1,91$ και ποσοστό συμφωνίας 83,5%) και ο τομέας των δεξιοτήτων ($M=1,92$ και ποσοστό συμφωνίας 82,3%). Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι σύμφωνα με τις απόψεις των νηπ/γών όλοι οι τομείς ανάπτυξης του νηπίου υποβοηθούνται και μάλιστα σε πολύ μεγάλο βαθμό από την οργάνωση και τη λειτουργία της γ.λ.π. στο Νηπ/γείο. Η αξιοποίηση της γωνιάς αυτής σε ποικίλες δραστηριότητες του αναλυτικού προγράμματος έχει ήδη προταθεί από την Τζ. Μωραΐτη (1997: 30, 32, 42). Στατιστικά σημαντικές διαφορές εμφανίζονται σε σχέση με τα έτη βασικής εκπαίδευσης των νηπ/γών και με τη λειτουργία γ.λ.π. στο Νηπ/γείο. Συγκεκριμένα, οι νηπ/γοί απόφοιτοι των Παιδαγωγικών Τμημάτων τετραετούς φοίτησης συμφωνούν σημαντικά περισσότερο ($M=1,16$) από ό,τι οι νηπ/γοί απόφοιτοι σχολών διετούς φοίτησης ($M=1,50$) στο ότι υποβοηθείται η κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη του νηπίου από την ενασχόλησή του με τη γ.λ.π. ($t(23,75)=2,48$, $p<0,05$). Επίσης, οι νηπ/γοί που έχουν γ.λ.π. στο Νηπ/γείο τους συμφωνούν σημαντικά περισσότερο ($M=1,12$) από ό,τι οι νηπ/γοί που δεν έχουν γ.λ.π. ($M=1,63$) στο ότι υποβοηθείται η νοητική ανάπτυξη των παιδιών από την ενασχόλησή τους με τη γωνιά αυτή ($t(16,45)=3,29$, $p<0,01$). Ακόμα, οι νηπ/γοί που έχουν γ.λ.π. στη σχολική τους αίθουσα υποστηρίζουν σημαντικά περισσότερο ($M=1,37$) από εκείνες που δεν έχουν γ.λ.π. ($M=2,03$) ότι υποβοηθείται η ανάπτυξη δεξιοτήτων μέσα από την ενασχόλησή τους με τη συγκεκριμένη γωνιά ($t(62)=2,3$, $p<0,05$). Όπως είδαμε και σε άλλο σημείο της έρευνάς μας, η ύπαρξη οργανωμένης γ.λ.π. στο Νηπ/γείο δίνει την ευκαιρία στις νηπ/γούς για την επιτυχή ανάπτυξη ποικίλων δραστηριοτήτων του αναλυτικού προγράμματος ακόμα και από τομείς, όπως αυτός των δεξιοτήτων, που θεωρητικά φαίνεται ότι δεν έχουν μεγάλη σχέση με τη γ.λ.π. Οι νηπ/γοί αυτές είναι περισσότερο πεπεισμένες για τη θετική προσφορά της γ.λ.π. σε ποικίλους τομείς, διότι την έχουν διαπιστώσει εμπειρικά, ενώ όσες δεν διαθέτουν αυτήν την εμπειρία έχουν λιγότερη πίστη στην προσφορά της γ.λ.π.

Συμπεράσματα – προτάσεις

Από την επεξεργασία των απαντήσεων των νηπ/γών προκύπτουν τα παρακάτω συμπεράσματα σχετικά με τις απόψεις τους για τη γ.λ.π. στο Νηπ/γείο.

Οι νηπ/γοί στη μεγάλη τους πλειοψηφία θεωρούν πολύ σημαντική για τη διατήρηση της εθνικής μιας ταυτότητας τη λαϊκή παράδοση και πιστεύουν ότι το Νηπ/γείο πρέπει να φέρνει τα νήπια σε επαφή μ' αυτήν.

Ένας αποτελεσματικός τρόπος για την επαφή αυτή είναι η οργάνωση γ.λ.π. στα Νηπ/γεία, ιδιαίτερα σε εκείνα των αστικών περιοχών.

Η σχεδόν σπάνια οργάνωση αυτής της γωνιάς οφείλεται σε αρκετούς αρνητικούς παράγοντες, κυριότεροι των οποίων είναι η έλλειψη χώρου και σχετικής πληροφόρησης, αλλά και η πιθανή αδιαφορία των νηπ/γών για τη γ.λ.π.

Αντίθετα, ο κυριότερος παράγοντας που επιδρούν θετικά στην οργάνωσή της είναι το ενδιαφέρον της νηπ/γού, η πληροφόρηση και καθοδήγησή της, η επάρκεια χώρου, η βοήθεια και παραχώρηση παραδοσιακού υλικού από συλλόγους ή μουσεία.

Η συμμετοχή στην οργάνωση της γ.λ.π. προσφέρει στα νήπια γνώσεις, χαρά, άσκηση του καλαισθητικού κριτηρίου, υιοθέτηση υπεύθυνης στάσης απέναντι στα αντικείμενα του παρελθόντος. Η ενασχόλησή τους με τη γ.λ.π. συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξή τους (κοινωνικοσυναισθηματική, αισθητική, νοητική, ψυχοκινητική, δεξιότητες).

Οι νηπ/γοί είναι δυνατόν να συμπεριλάβουν στη γ.λ.π. και ποιοτικά αντίγραφα παραδοσιακών αντικειμένων, προκειμένου να καλυφθούν βασικές ελλείψεις της γωνιάς. Θεωρούν ότι οι δυνατότητες χρήσης της γωνιάς αυτής είναι πολυποικίλες και η επιλογή τους πρέπει να γίνεται ανάλογα με την εκάστοτε αναπτυσσόμενη δραστηριότητα.

Μεγάλες διαφορές μεταξύ των απόψεων των νηπ/γών σε σχέση με τις ανεξάρτητες μεταβλητές της έρευνάς μας δεν προέκυψαν. Όπου προέκυψαν σημαντικές διαφορές αναφέρονταν κυρίως στις μεταβλητές «εμβადόν της σχολικής αίθουσας» και «λειτουργία γ.λ.π. στο Νηπ/γείο». Συγκεκριμένα, οι νηπ/γοί που υπηρετούσαν σε μεγάλες αίθουσες διδασκαλίας και όσες είχαν οργανώσει γ.λ.π. στο σχολείο τους ήταν πιο θετικές και όσον αφορά την επαφή του νηπίου με τη λαϊκή παράδοση και με τη γ.λ.π. και όσον αφορά το ρόλο της τελευταίας στην ανάπτυξή του, καθώς είχαν τη δυνατότητα να κάνουν τις διαπιστώσεις τους αυτές στην πράξη.

Το γενικό συμπέρασμα της έρευνας είναι ότι οι νηπ/γοί πιστεύουν στις θετικές επιδράσεις της λειτουργίας της γ.λ.π. στο Νηπ/γείο αλλά διστάζουν να την οργανώσουν λόγω των ποικίλων αρνητικών παραγόντων.

Με βάση όσα εκτέθηκαν παραπάνω, οδηγούμαστε στις εξής προτάσεις:

- α) Είναι ανάγκη να οικοδομούνται (ή έως τότε να ενοικιάζονται) για Νηπ/γεία διδακτήρια κατάλληλα και ευρύχωρα για την απρόσκοπτη ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του Αναλυτικού Προγράμματος και την ευχάριστη δράση εκπαιδευτικών και νηπίων μέσα σε αυτά.

- β) Οι Σχολικοί Σύμβουλοι, τα Πανεπιστήμια, τα Λαογραφικά Μουσεία και οι Λαογραφικοί Σύλλογοι πρέπει να οργανώνουν για τους εκπαιδευτικούς σεμινάρια σχετικά με θέματα της λαϊκής παράδοσης και της αξιοποίησής της στο σχολικό πλαίσιο. Η οργάνωση της γ.λ.π. μπορεί να αποτελέσει ένα από τα θέματα αυτά. Στα σεμινάρια αυτά μπορούν να μιλήσουν λαογράφοι (σχετικά με τη συλλογή λαογραφικού υλικού), παιδαγωγοί (σχετικά με τη διδακτική αξιοποίησή του), νηπιαγωγοί που έχουν οργανώσει γ.λ.π. (σχετικά με τη μέθοδο εργασίας, την αντιμετώπιση προβλημάτων κ.ο.κ.) κ.α.
- γ) Η ευαισθητοποίηση των νηπ/γών στο θέμα της λαϊκής παράδοσης και της παιδαγωγικής αξιοποίησής της δεν επιτυγχάνεται μόνο με τα προτεινόμενα σεμινάρια, αλλά κυρίως με την παρακολούθηση μαθημάτων λαογραφίας κατά τα έτη των πανεπιστημιακών τους σπουδών. Πρέπει, λοιπόν, τα Παιδαγωγικά Τμήματα να προσφέρουν μαθήματα λαογραφίας στους φοιτητές τους (Αυδίκου, 1999: 34).
- δ) Οι Λαογραφικοί Σύλλογοι και τα Λαογραφικά Μουσεία κάθε περιοχής μπορούν να δανείζουν παραδοσιακά αντικείμενα των συλλόγων τους (καθώς μόνο ορισμένα εκτίθενται) σε Νηπ/γεία της περιοχής τους, που τους υποβάλλουν σχετικό αίτημα. Επίσης, οι συλλέκτες ή οι γονείς που έχουν παραδοσιακά αντικείμενα διατηρώντας τα ως οικογενειακά κειμήλια, θα μπορούσαν να τα αποχωριστούν για κάποιους μήνες εκθέτοντάς τα στη γ.λ.π. του Νηπ/γείου, όπου φοιτά το παιδί τους. Εννοείται ότι η νηπ/γός πρέπει πάντα να εγγυάται για την ακεραιότητα των αντικειμένων και για την επιστροφή τους στον κάτοχό τους.

Με την ευαισθητοποίηση των νηπ/γών και τη συνεργασία όλων των άλλων εμπλεκόμενων είναι δυνατόν να αυξηθούν οι σπανίζουσες σήμερα γ.λ.π. στα Νηπ/γεία μας φέρνοντας σε επαφή τα παιδιά μας με το λαϊκό πολιτισμό.

Βιβλιογραφία

- Άλκηστις. (1995). *Μουσεία και Σχολεία – Δεινόσαυροι κι αγγελία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Αυδίκου, Ε. (1997). Πρόλογος. Στο Μωραΐτη, Τζ. *Λαϊκή Παράδοση και Σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 9-12.
- Αυδίκου, Ε. (1999). Λαογραφία και παιδική ηλικία: οπτικές και προοπτικές. Στο Αναγνωστόπουλου, Β. (Επιμ.). *Λαϊκή παράδοση και παιδί*. Αθήνα: Καστανιώτης, σελ. 23-42.
- Βάμβουκα, Μ. (1988). *Εισαγωγή στην Ψυχοπαιδαγωγική Έρευνα και Μεθοδολογία*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Καλαμπαλίκη – Μπράου, Θ. (1999). Δημιουργικές γλωσσικές δραστηριότητες για παιδιά νηπιακής ηλικίας βασισμένες στη λαϊκή παράδοση. Στο Αναγνωστόπουλου, Β. (επιμ.). *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*. Αθήνα: Καστανιώτης, σελ. 11-22.

- Κουρεμένου, Γ. (1999). Εκθέσεις ειδών λαϊκής παράδοσης και παιδί. Στο Αναγνωστόπουλου, Β. (επιμ.). *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*. Αθήνα: Καστανιώτης, σελ. 179-189.
- Κόφφα, Αλ. Κ. (1994). *Γενική Διδακτική Μεθοδολογία Δραστηριοτήτων Προσχολικής Αγωγής*. Ρέθυμνο: Εκδ. του συγγραφέα.
- Λουκάτου, Δ. (1978). *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*. Β' εκδ. Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ.
- Κιτσαρά, Γ. Δ. (1997). *Προσχολική Παιδαγωγική*. Αθήνα: Εκδ. του συγγραφέα.
- Μερακλή, Μ. Γ. (1990α). Λαϊκός πολιτισμός. Στην *Εγκυκλοπαίδεια – Πάπυρος – Λαρούς – Μπριτάννικα*. τομ. 37, σελ. 206.
- Μερακλή, Μ. Γ. (1990β). Παράδοση. Στην *Εγκυκλοπαίδεια – Πάπυρος – Λαρούς – Μπριτάννικα*. τομ. 48, σελ. 147-148.
- Μερακλή, Μ. Γ. και Μαυροειδή, Μ. Δ. (1990). Λαϊκή παράδοση. Στην *Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. τομ. 5, σελ. 2842.
- Μωραΐτη, Τζ. Α. και Καϊάφα, Ν. Γ. (1994). *Η λαϊκή παράδοση στο Νηπιαγωγείο*. Θεσσαλονίκη: Μπαρμπουνάκης.
- Μωραΐτη, Τζ. (1997). *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πατρίκη-Καλλίρη, Αικ. και Μαυροειδή, Γ. (1989). Γωνιές και υλικό δραστηριοτήτων στο Νηπιαγωγείο. Στην *Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. τομ. 3, σελ. 1275-1277.
- Παπαναστασίου, Κ. (1996). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Λευκωσία: Εκδ. του συγγραφέα.
- Τσιαντζή, Μ. (1994). Πρόλογος. Στο Μωραΐτη, Τζ. Α. και Καϊάφα, Ν. Γ. *Η λαϊκή παράδοση στο Νηπιαγωγείο*. Θεσσαλονίκη: Μπαρμπουνάκης, σελ. 3-18.
- Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων – Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. (1991). *Βιβλίο Δραστηριοτήτων για το Νηπιαγωγείο – Βιβλίο Νηπιαγωγού*. Αθήνα: ΟΕΒΔ. Β' εκδ.
- Cohen, L. and Manion, L. (1997). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. (Μετ. Χρ. Μητσοπούλου και Μ. Φιλοπούλου). Αθήνα: Έκφραση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Α' ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Παρακαλώ συμπληρώστε με X τα παρακάτω στοιχεία

1. Βασικές σπουδές :
Σχολή Νηπιαγωγών Μονοετούς Φοίτησης ,
Σχολή Νηπιαγωγών Διετούς Φοίτησης ,
Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών
2. Επιμόρφωση – Άλλες σπουδές :
Π.ΕΚ. , Διδασκαλείο , Εξομοίωση , Άλλο Πτυχίο ,
Μεταπτυχιακές Σπουδές
3. Έτη διδακτικής υπηρεσίας:
1-10 , 11-20 , 21-30 , 31 και άνω
4. Περιοχή του Νηπιαγωγείου όπου διδάσκετε:
Αγροτική (έως 1.999 κάτοικοι) , Ημιαστική (2.000-9.999 κάτοικοι) ,
Αστική (10.000 και άνω κάτοικοι)
5. Εμβαδόν σχολικής αίθουσας του Νηπιαγωγείου σας:
Κάτω από 25 m² , 25-35 m² , 35-45 m² , Πάνω από 45 m²
6. Γωνιές που λειτουργούν στο Νηπιαγωγείο σας:
3-5 , 5-10 , Πάνω από 10
7. Λειτουργεί γωνιά λαϊκής παράδοσης στο Νηπιαγωγείο σας;
Ναι , Όχι
8. Έχετε παρακολουθήσει μαθήματα Λαογραφίας κατά τη διάρκεια των βασικών ή άλλων σπουδών σας;
Βασικές σπουδές : Ναι , Όχι , Άλλες σπουδές : Ναι , Όχι

Β' ΑΠΟΦΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΩΝΙΑ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ

Παρακαλώ βάλτε σε κύκλο τον αριθμό που απηχεί τις απόψεις σας.
 1= Συμφωνώ απολύτως, 2= Συμφωνώ, 3= Δεν είμαι βέβαιος/η,
 4= Διαφωνώ, 5= Διαφωνώ απολύτως

	Συμφωνώ απολύτως	Συμφωνώ	Δεν είμαι βέβαιος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ Απολύτως
1. Η επαφή μας με τη λαϊκή παράδοση είναι σημαντική για τη διατήρηση της εθνικής μας ταυτότητας στον καιρό της παγκοσμιοποίησης.	1	2	3	4	5
2. Το Νηπιαγωγείο πρέπει να φέρνει σε επαφή το παιδί με τη λαϊκή μας παράδοση.	1	2	3	4	5
3. Είναι σημαντική η ύπαρξη της γωνιάς λαϊκής παράδοσης στο Νηπιαγωγείο.	1	2	3	4	5
4. Η γωνιά της λαϊκής παράδοσης προσφέρει περισσότερο σε νήπια :					
α) Αστικών περιοχών	1	2	3	4	5
β) Ημιαστικών περιοχών	1	2	3	4	5
γ) Αγροτικών περιοχών	1	2	3	4	5
5. Παράγοντες που λειτουργούν αρνητικά στην οργάνωση της γωνιάς της λαϊκής παράδοσης στο Νηπιαγωγείο είναι οι εξής :					
α) Έλλειψη χώρου	1	2	3	4	5
β) Έλλειψη ευαισθητοποίησης - ενδιαφέροντος από το/τη νηπιαγωγό.	1	2	3	4	5
γ) Έλλειψη γνώσεων, πληροφόρησης, καθοδήγησης του/της νηπιαγωγού.	1	2	3	4	5
δ) Έλλειψη ενδιαφέροντος από νήπια και γονείς.	1	2	3	4	5
ε) Έλλειψη κατάλληλου παραδοσιακού υλικού για τον εξοπλισμό της γωνιάς.	1	2	3	4	5
στ) Άλλος:	1	2	3	4	5
6. Παράγοντες που λειτουργούν θετικά στην οργάνωση της γωνιάς της λαϊκής παράδοσης στο Νηπιαγωγείο είναι οι εξής :					
α) Επάρκεια χώρου	1	2	3	4	5
β) Ευαισθητοποίηση - ενδιαφέρον από το/τη νηπιαγωγό.	1	2	3	4	5
γ) Πληροφόρησης, καθοδήγησης του/της					

νηπια-γωγού από Σχ. Σύμβουλο, Λαο- γραφικά Μουσεία, Συλλόγους κ.α.	1	2	3	4	5
δ) Ενδιαφέρον από νήπια και γονείς.	1	2	3	4	5
ε) Παραχώρηση κατάλληλου παραδοσια- κού υλικού από Λαογραφικά Μουσεία, Συλλόγους.	1	2	3	4	5
στ) Άλλος:	1	2	3	4	5
7. Η συμμετοχή στην οργάνωση της γωνιάς της λαϊκής παράδοσης βοηθάει τα νήπια :					
α) Να ενεργοποιηθούν ερευνώντας και ανακαλύπτοντας παραδοσιακά αντικείμενα.	1	2	3	4	5
β) Να βιώσουν ικανοποίηση με την ανακάλυψη και προσθήκη στη γωνιά παραδοσιακών αντικειμένων.	1	2	3	4	5
γ) Να δράσουν υπεύθυνα, προστατεύοντας τα αντικείμενα του λαϊκού μας βίου.	1	2	3	4	5
δ) Να γνωρίσουν σκηνές και τρόπους του λαϊκού βίου παλαιότερων εποχών.	1	2	3	4	5
ε) Να βιώσουν καλύτερα τις γνώσεις που αποκτούν.	1	2	3	4	5
στ) Να αναπτύξουν το κριτήριο της καλαισθησίας.	1	2	3	4	5
ζ) Να αντιληφθούν τον πλούτο και τη δυναμική της λαϊκής μας παράδοσης και να προβληματιστούν για την αξιοποίησή της.	1	2	3	4	5
η) Άλλο:	1	2	3	4	5
8. Για την καλύτερη οργάνωση της γωνιάς της λαϊκής παράδοσης, όταν δεν επαρκεί το συγκεκριμένο αυθεντικό παραδοσιακό υλικό, μπορούμε να προσθέτουμε σύγχρονα ποιοτικά αντίγραφα	1	2	3	4	5
9. Οι δυνατότητες χρήσης της γωνιάς της λαϊκής παράδοσης στο Νηπιαγωγείο είναι οι εξής:					
α) Ως μικρό Λαογραφικό Μουσείο	1	2	3	4	5
β) Ως χώρος ελεύθερου παιγνιδιού	1	2	3	4	5
γ) Ως χώρος οργανωμένου παιγνιδιού	1	2	3	4	5
δ) Ως χώρος δραματοποίησης, αναπα-					

ράστασης σκηνών του λαϊκού μας βίου.	1	2	3	4	5
ε) Ως πηγή αφόρμησης για διηγήσεις, κατά-σκευές σχετικές με το λαϊκό μας βίο.	1	2	3	4	5
στ) Συνδυασμός των παραπάνω δυνατοτήτων (α'-ε') ανάλογα με το στόχο της εκάστοτε δραστηριότητας.	1	2	3	4	5
ζ) Άλλη :	1	2	3	4	5

10. Από την ενασχόληση του νηπίου με τη γωνιά της λαϊκής παράδοσης υποβοηθούνται οι εξής τομείς της ανάπτυξης του:

α) Ψυχοκινητικός	1	2	3	4	5
β) Κοινωνικο-συναισθηματικός	1	2	3	4	5
γ) Αισθητικός	1	2	3	4	5
δ) Νοητικός	1	2	3	4	5
ε) Δεξιότητες	1	2	3	4	5